

A HIVATÁSRENDISÉG

A LIBERÁLIS ÁLLAMREND KERESZTÉNY KORREKTÍVUMA

ZACHAR PÉTER KRISZTIÁN

A LIBERALIZMUS ÁRNYOLDALAI

A 19. század alapvető változásokat hozott előbb a gazdaság, majd ennek átalakulása révén a társadalom és végül az állam és a politika berendezkedéseiben. A felvilágosodás nyomán erőteljesen hódító liberalizmus filozófiája természetes módon illeszkedett az új gazdasági alapelvekhez, a kapitalizmus felemelkedésével járó gazdasági változásokhoz. Az iparosodás és a városiasodás egy új középosztály kialakulásához vezetett, amely nemcsak gazdasági érdekeit, de az államvezetésre gyakorolt befolyását is folyamatosan növelni kívánta. Így számára az alig látható, érezhető hatalom, a korlátozott kormányzás, az alkotmányosság és a hatalommegosztás primátusa volt az ideális, mivel liberális nézete szerint a fennálló hatalom önmagában rossz. Olyan politikai berendezkedést óhajtott, amely biztosítja az egyén függetlenségét, és garantálja szabadságjogait. Ennek megvalósításához a század során a liberalizmus szinte elválaszthatatlan szövetségre lépett a demokratizmussal, és vállvetve indítottak harcot az egyének egyenlőségéért és a társadalomirányítás kiterjesztéséért mind szélesebb néprétegekre, ami egyszersemind a monarchikus államformák elleni harcot és a régmúlt hagyományaiban gyökerező társadalmi-gazdasági szerkezet alapvető megváltoztatásának igényét is jelentette.¹

A liberalizmus nyomán kibontakozó individualizmussal olyan normatív társadalmi tanítás jött létre, mely az egyént a közösség, a kollektívum fölé helyezte. Ez az értékelés elsősorban azon alapult, hogy az egyént egy abszolút (elsődleges és nem levezetett) értékkel ruházta fel, míg a társadalom ezzel szemben csak eszközként nyert értéket az egyén életében. Az egyén és társadalom rangsora tehát nem relatív, nem meghatározható ugyanazon értékskála keretein belül, hanem egy alapvető minőségi különbségen nyugszik. Ennek következménye viszont, hogy egyén és közösség kapcsolatában egyedül csak az egyén jogai, követelései, ítéletei és akaratnyilvánításai lehettek meghatározóak (az egyén autonómiája – *a priori* szabadság), míg ezzel szemben a közösség csak olyan igényeket támaszthatott az egyénnel szemben, melyeket végső soron az egyéni döntéshozatal fórumai legitimáltak. Ennek a normatív koncepciónak egy ontológiai-antropológiai elmélet nyújtott támaszt: az egyént antropológiai értelemben autark, önálló, önmagában teljes és autonóm módon kiteljesedésre képesnek tételezték, míg a közösség önmagában nem bírt hasonló társadalom-elméleti értékkel, hanem mindösszesen a valós egyének és a közöttük zajló interakciós sémák összességét jelölte.

A liberális individualizmusban az egyén, az egyéniség, az egyéni képesség és az egyéni boldogulás válnak az új etika alappilléreivé: mindenki saját sikerének kovácsává válik, így az egyéni érdekek feltétlen érvényesítése alapvető emberi kötelesség, ami megágyaz a mindent elborító relativizmusnak. A siker, a nyereség, a gazdag és hatalmas nemzet mozgatórugói így az egyéni érdekek

¹ Vö: BALLA Antal: *A liberalizmus történelme. Gazdasági és politikai tanításai.* Légrédy Nyomda és Könyvkiadó Rt., Bp. 1926.

lettek.² A liberalizmus gondolkodói meggyőződésükként vallották, hogy a szabadság, az egyén boldogsága a szabad piac révén vívható ki. A korlátlan kapitalizmus révén látták megvalósíthatónak céljukat, hogy mindenki egyformán szabaddá és boldoggá válhasson. A liberális koncepció mögött az a nézet húzódtott meg, hogy minél többen szabadok a modern társadalmakban, annál nagyobb lehet a piac, annál többen vehetnek részt a számukra előnyösnek tűnő üzleti életben. Megjelent a gazdasági szféra teljes erkölcsmentesítésének koncepciója, amely elvezetett a profitmaximalizáláshoz, az individualista előnyök könyörtelen hajszolásához. Ez magával hozta, hogy felbomlott a tradicionális társadalmakban meglévő egység, és a modern korban a gazdaság, kiszakadva a társadalmi-állami hálóból, önálló életbe kezdett, elsődleges és vezérszerepre tört. A korábbi szabályrendszer helyébe a piac mindent átható uralma lépett, immár saját törvényei vezérelték, és elkülönült a társadalmi normáktól. A 19. század végén írta Prohászka Ottokár a következőket:

„A liberalizmus világtörténeti missziója abban állt, hogy a kiváltságos társadalmat megtörje, hogy a monopolista társadalmat eresztékeiből kiemelje s a népet szabaddá tegye. A népek ezért indultak nyomában, vagy tán nem is indultak utána, mert hiszen a tényeket szisztémák nélkül is lehet véghezvinni, annyi bizonyos, hogy tényleg a szabadságot keresték, a polgárok szabadságát, az egyéni érvényesülés jogegyenlőségét; hogy mindenkinek legyen s jusson az, ami az övé. [...] Igen, csakhogy épp e földadat megoldásában tűnt ki a liberalizmus utópiás volta. Mert a politikai szabadságot, úgy ahogy nyelbe ütötték, de a szociális szabadság eszközlésében a liberális elv csütörtököt mondott, s a monopóliumos társadalmat új alakban s vele a szolgaságot még rémesebb kiadásban léptette a világba. A szociális szabadság létesítésében ugyanis egész működése és kihatása a vagyonszerzés korlátlan szabadságának kimondására szorítkozott. Ez a liberalizmus kvintesszenciája, de egyszersmind veresége. Mert ezáltal a liberalizmus a monopóliumot, a kiváltságot nem törülte el, hanem a rendi és állapotszerű monopóliumok helyébe a kozmopolit[iszt]ikus, mozgó monopóliumot, a tőke monopóliumát állította.”³

Ugyan a liberális eszmerendszer sikerét eleinte alátámasztották a 19. század folyamatai, a piaczgazdaság térnyerése nyomán megindult hatalmas fejlődés, az anyagi előrehaladás, a tudományos és technikai forradalmak sorozata, de az érme másik oldalán megjelent a tömeges szegénység, a szinte soha nem látott kizsákmányolás. Az expanzív módon növekedő iparosodás, a racionalizálás és a technikai modernizáció, a mezőgazdaság visszazorulása, az ezzel összefüggő társadalmi változások, a tőkeigényből fakadó részvénytársasági forma, valamint az ennek nyomában járó monopolizáció sok gondolkodó számára jelentette, hogy a kapitalizmus maga számolta fel a szabad versenyt, annak helyébe pedig a piaci és gazdasághatalmi szervezeteket léptette.⁴

A korabeli politológiai értelmezésben a liberalizmus terméke a politika színpadán a parlamentarizmus, a népszuverenitás elvén alapuló, általános és titkos választójoggal – a társadalmi szerződés értelmében – létrehozott, központi közigazgatást megvalósító államalakulat, mely „éjjeliőrként” mindösszesen az állampolgárok külső és belső védelmére koncentrál. Az egyenlőséget a polgárok politikai életben való azonos részvétele biztosította, választóként mindenki az államakarat hordozója lehetett. Ugyanakkor azonos mértékben állt a központi hatalom, a bürokrácia hatalma alatt is. Éppen ezért alapvetően elterjedté vált a gazdasági-társadalmi válsággal kéz a kézben járó erkölcsi válság gondolata, a demokratikus parlamentáris berendezkedés és a pártrendszerek kritikája is.⁵

2 MUZSLAY István: Gazdaság és erkölcs. *Távlatok*, 1992/7. 322.

3 PROHÁSZKA Ottokár: *A liberalizmus utópia* [1896] = PROHÁSZKA Ottokár: *Korunk lelke*. Prohászka Ottokár Összegyűjtött Munkái. X. köt. s.a.r. SCHÜTZ Antal, Szent István Társulat, Bp. 1928. 6–7.

4 ANTON RAUSCHER: *Katholische Soziallehre und liberale Wirtschaftsauffassung = Selbstinteresse und Gemeinwohl. Beiträge zur Ordnung der Wirtschaftsgesellschaft*. szerk. ANTON RAUSCHER, Duncker&Humblot, Berlin, 1985. 279–320.

5 VÖ.: REINALD DASSEL: *Gegen Parteienstaat für Ständestaat*. Verlag des steirischen Heimatschutzverbandes, Wien–Graz–Klagenfurt, 1929. 3–10.

Szociális kereszténység –
XIII. Leó 1891-es *Rerum novarum*
és XI. Pius negyven évvel később
kiadott, *Quadragesimo anno* (1931)
című apostoli körleveleinek
magyar nyelvű kiadásai

„Méltó a munkás az ő jutalmára”
(Lk 10,7) – Az 1938-as
Eucharisztikus Világkongresszusra
készült dorogi Szénoltár
(Fortepan / Miklós Lajos)

Az ekkor előtérbe kerülő különböző ideákban közös vonás volt, hogy gyökeresen kívántak szakítani a 19. század végére szinte egyeduralkodóvá váló liberalizmus túlhajszolt formáival és az ebből kinövő nagytőkés, manchesteri kapitalizmus mintáival. Az individualizmussal, majd a piacositással és a profitmaximalizálás által hajtott *homo oeconomicus*szal szemben a 19. század utolsó harmadától kezdve komoly kritika fogalmazódott meg, és folyamatosan erősödött ezzel szemben a közösség, a társadalmi összetartozás hangsúlyozása, valamint az etika és morál kérdéseinek újrafelfedezése Európa gondolkodóinak

körében. Az előfutárokhoz tartozik a Szociális és Közgazdasági Tanulmányok Katolikus Uniója (Fribourgi Unió), amely jelentős hatást gyakorolt a kontinentális konzervatív, katolikus gondolkodók társadalomról, államról és gazdaságról vallott nézeteire, valamint az egyház társadalmi tanításának kifejtésére is.⁶ Ennek során a magánhaszonnal leginkább a közjó fogalmát állították szembe, amint Mihelics Vid meg is fogalmazta:

„mindazokat az erkölcsi, szellemi és anyagi javakat, amelyek nélkülözhetetlenek magának a társadalmi közösségnek és e közösség tagjainak, tehát a kisebb közösségeknek és egyéneknek létfenntartásához. A közjó eszerint nem az egyéni javak összegzése, hanem több ennél.”⁷

Sok korabeli gondolkodó meglátásában éppen a közjó sérült az individualizmus révén, és ez vezette válságba Európát és annak társadalmi-gazdasági rendszerét.

A korszak meghatározó ideológusai meg voltak győződve róla, hogy a tradicionális társadalmi alapokra építkezve lehet elhozni a megújulást, ennek következtében pedig „egy újfajta szellemi irányzat jelent meg: visszatérés a valláshoz, a romantika korában már előbb felfedezett irracionálishoz, az élet transzcendens és metafizikai megvilágításához, a mítosz és misztika világához”.⁸ Ebben erőteljes hangot jelentett a keresztény társadalmi tanítás megjelenése, amely ekkor már közel fél évszázada formálódott és szállt szembe az egyeduralkodóvá vált liberális rend túlkapásaival és megoldhatatlannak tűnő problémáival, valamint az újsütetű osztályharcos felforgató gondolkörrel is. Az individualizmussal és a marxi etatista kollektívizmussal szembeforduló modern kori keresztény organikus társadalomszemlélet Aquinói Szent Tamás filozófiájára támaszkodva a perszonalizmust – az emberi személyiség társas voltát – állította előtérbe és ezáltal a polgári, kapitalista társadalmak humanizálására irányult, egyben javaslatokat fogalmazott meg egy újfajta államszervezési rendre, amely által a különböző szervesen egymáshoz kapcsolódó csoportok élő szövete, a „fizikai és szellemi élet lényegi foglalata” (Carl Schmitt) lenne.⁹

**a magánhaszonnal
a közjó fogalmát
állították szembe**

A SZOLIDARIZMUS ÉS MAGYAR GYÜMÖLCSEI

Eme új irányzat képviselői konstruktív megoldást kerestek azokra a kihívásokra, amelyet többek között a közösség és egyén kapcsolatában jelentkező feszültségek, a szekularizáció és az antiklerikalizmus, a forradalmi hullámok, az internacionalizáció, valamint a szociális feszültségek, az utilitárius gazdaság-felfogás, de különösen ezek nyomán a manchesteri kapitalizmus árnyoldalai, az elvallástalanodás és az individualizmus erősödése jelentettek.¹⁰ Ez a folyamatosan erősödő irányzat a közösséget, a társadalmi összetartozást hangsúlyozta, ugyanis elmélete szerint az egyén csak a másokkal való közvetlen kapcsolatban tud kiteljesedni és a reá bízott talentumokat megfelelően kifejteni. Így minden társadalomban a közös cselekvés adja a kohéziós erőt, ez pedig az erkölcsi alapokon nyugvó közjó szolgálata, előbb a mikroközösségekben (családok), majd a hivatások szerint egymásra utalt embercsoportokban (rendek), végül

6 Lásd bővebben: BOTOS Máté: *A korporatív rendszer és a Rerum novarum – viták és tévhitek = Rerum Novarum 130. Tanulmányok az első szociális enciklikáról.* szerk. JANCsó András – DARABOS Ádám, Ludovika Egyetemi, Bp. 2023. 59–88.

7 MIHELICS Vid: A pápai enciklikák és a szociális fejlődés. *Szociális Szemle*, 1939/2. 49–55.

8 BÉKÉS Márton: A rendiség felújítása. A hivatásrendiség egy lehetséges értelmezési módja. *Első Század*, 2006/1. 102.

9 Lásd bővebben: BOTOS Máté: Az állam szerepei és értelmezése a keresztényszociális ideológiában, avagy: egy konzervatív politikai gazdaságtan kezdetei. *Heller Farkas Füzetek. Gazdaság- és eszmetörténeti tanulmányok.* VIII. évf. szerk. BOTOS Katalin – SCHLETT András, Tarsoly, Bp. 2010. 91. Az idézet helye: Carl SCHMITT: *Politische Romantik.* Duncker und Humblot, Berlin, 1998. 117.

10 Vö. JOHN F. DONOVAN: *Pope Leo XIII and a Century of Catholic Social Teaching = The Heart of Catholic Social Teaching. Its Origin and Contemporary Significance.* szerk. DAVID MATZKO MCCARTHY, Brazos Press, 2009. 55–72.

a társadalom egészében (állam).¹¹ Ebben a megközelítésben az ember mint önmagáért és a közösségért, a teremtett világért felelős személy jelent meg, vagyis az elmélet újra felfedezte az etika és morál kérdéseit, ennek nyomán pedig a közös fogalmát, ismét beépítve azt a politikai, társadalmi, gazdasági diskurzusba.

Keresztényszociális elmélet

A Nyugat-Európa tudományos köreiből egyre erőteljesebb párbeszédet indukáló, előbb bemutatott gondolatok a magyarországi tudományos diskurzusban idejekorán megjelentek: Simor János bíboros-hercegprímás személyes szerepvállalása és példamutatása után az áttörés két kiemelkedő egyházi, a már idézett Prohászka Ottokár és Giesswein Sándor munkásságának volt köszönhető; általuk ismerte meg a magyar közvélemény és a katolikus politikai erőtér is a XIII. Leó pápa által a *Rerum novarum* (1891) enciklikában lefektetett alapvetéseket, az új társadalom- és államszervezési elképzeléseket.

A korszakban általános korporatív államelmélet, valamint autoriter és etatista tendenciák megjelenése mellett a magyar vitákban is egyre inkább létjogosultságot nyert a Heinrich Pesch jezsuita teológus, társadalomfilozófus, közgazdász által kidolgozott szolidarizmus elméleti keretrendszere.¹² Pesch a *Lehrbuch der Nationalökonomie* öt kötetében olyan közgazdaság- és államelméletet alkotott, amely összekapcsolta a katolikus emberkép társadalmi következtetéseit a modern gazdaságtudomány törvényszerűségeivel és egy új állami szerepvállalás mintáival.¹³ Így az individualizmussal és kollektívizmussal szemben a keresztény erkölcs és a hit tanítása alapján olyan társadalmi rendszert kívánt megvalósítani, amely érvényre tudja juttatni az emberek közötti szolidáris kapcsolatokat. A társadalom morális egységet alkotó egészébe kell szervesen integrálni az egyéneket – vallotta; ennek megfelelő keretét adja a szubszidiaritás, a szociális közösség alapelve; a középpontja nem az ember a maga magányában, nem az individuum, hanem az emberi személy a társadalom szövetében, az ember a maga nyitottságával és kapcsolataival embertársai körében.

A szubszidiaritás alapvetően feltételezi a tagolt társadalmi rendszert, mely keretében megvalósulhat a szociális kooperáció. Ehhez pedig a család és az államszervezet elsődleges közösségei mellett az ember számára szükség van további, horizontális szakmai-foglalkozási társadalmi csoportosulások (hivatásrendek) létrehozására is. Ezek megerősítik a társadalom szociális jellegét, ugyanis az isteni gond-

viseles a javakat az egész emberiség számára teremtette meg, és ezáltal a vagyont csak embertársaink közreműködésével szerezhető meg. A hivatásrendek révén egy szolidáris és szubszidiárius érdekartikuláció valósulhat meg, amely nyomán egy új erényetikai, ismét az embert középpontjába állító gazdaságpolitikai, majd ezt továbbgondoló államszervezési felfogás juthat érvényre. A korszak egyik legjelentősebb hazai gondolkodója, Kovrig Béla szociológus szerint

„igen nagy szükség volt ekkor egy teocentrikus humanizmus olyan rendszerre, amely a magyar közemberi lét akkor és ott kialakult társadalmi helyzetére irányul. Létezett egy sokak számára közös *ethosz*, amely nem volt meghatározva, kodifikálva, így szükség volt kibővítésére, specifikálására és a stratégiai fontosságú szociális szegmensek konkrét, kellően motivált és általában véve realiztikus törekvéseihez való hozzáigazítására, valamint mindennek logikus kimunkálására és megfogalmazására.”¹⁴

11 GERGELY Jenő: *A keresztény szindikalizmus története a XIX–XX. században. (A Keresztény Szakszervezetek Nemzetközi Szövetsége).* MTA–ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport. Bp. 2007. 10.

12 Lásd bővebben: ZACHAR Péter [Krisztián]: *Heinrich Pesch = Konzervatív arcképek.* szerk. FRENYÓ Zoltán, L'Harmattan, Bp. 2021. 276–281. valamint ZACHAR Péter Krisztián: *A Rerum novarum és a jezsuita szolidarizmus iskolája = Rerum Novarum 130. Tanulmányok az első szociális enciklikáról.* szerk. JANCsó András – DARABOS Ádám, Ludovika Egyetemi, Bp. 2023. 89–104.

13 Heinrich PESCH: *Lehrbuch der Nationalökonomie.* I. köt. *Grundlegung.* Freiburg, 1914.

14 KOVRIG Béla: *Katolikus demokratikus és szociális mozgalmak Magyarországon.* Barankovics István Alapítvány–Gondolat, Bp. 2019. 354.

a hivatásrendek horizontális szakmai-foglalkozási társadalmi csoportok

A hivatásrendiségről folytatott tudományos diskurzusnak is meghatározó dokumentumává vált a *Rerum novarum* enciklika 40. évfordulójára időzített, XI. Pius pápa által 1931-ben kiadott, *Quadragesimo anno* kezdetű társadalmi tanítás. Eme pápai megnyilatkozás hatására indult meg a hivatásrendiség részletesebb kidolgozása, többek között olyan jelentős gondolkodók révén, mint a Pesch-tanítvány Gustav Gundlach, valamint Franz H. Mueller katolikus etikaprofesszor és Oswald von Nell-Breuning jezsuita teológus.¹⁵ Munkásságuk komoly nyomot hagyott a magyar tudományos közéleten is, hiszen nézeteik, különösen a jezsuiták útján, erőteljesen megjelentek a magyar reformvitákban.¹⁶ Ugyanakkor fontos megjegyeznünk, hogy a katolikus alapokon nyugvó elképzelés alapvetően eltért a korszakban megtalálható gyakorlati korporatív jellegű államszervezési módszerektől, valamint az Othmar Spann által hirdetett univerzalizmus autoriter, újrendi tanításától is. E kör gondolkodóinak zöme az organikus, neotomista társadalomszemlélet, az ember társas lényként való értelmezése alapján önkéntes, egyenjogú kapcsolatból kinövő hivatásrendi önkormányzati szervezetek létrehozását javasolta, melyek a szolidáris társadalom alapegységeivé válhatnak, leküzdhetik az individualista szemléletmódot, és felválthatják az osztálytársadalom rémképét. A főbb katolikus gondolkodók úgy vélték, hogy 1) a szabad verseny és a tőke diktatúrája helyett a szociális igazságosság válhat a nemzetgazdaság legfőbb szabályozó elvévé, 2) a demokrácia populista diktatúrája helyett a valós többségi érdekartikuláció valósítható meg, ha a hivatásrendi szervezetek a politikai döntéshozatal során is szerephez jutnak. Mi a hivatásrendiség lényege? – tette fel a kérdést a korszak egyik jelentős hivatásrendiséget kutató katolikus szociológusa, Mihelics Vid. A választ a következők szerint adta meg:

„A helyes rend visszaállítása az egyes ember és a közösség, a kisebb közösségek és a társadalom, a társadalom és az állam viszonyában, hogy a tömegből ismét nép alakulhasson ki, amelynek különösen politikai és gazdasági tevékenységét a szociális igazságosság jegyében irányítják természetes vezetői.”¹⁷

A szolidarizmus magyarországi hirdetői többször is felhívták a figyelmet arra, hogy a hivatásrendi társadalom feladata *kiegészíteni* a válságba jutott parlamentarizmust, és ezzel megfelelő demokratikus tartást adni egy nem csak tömegpártokon és többségi szavazásokon alapuló rendszernek.¹⁸ A két világháború közötti Magyarországon ennek szellemiségében indult meg a hivatásrendi szervezetek kiépítésének kísérlete és egyben a politikai döntéshozók irányában az államreform gondolatának propagálása.¹⁹

Társadalompolitikai gyakorlat

Az Actio Catholica (AC) háttérére támaszkodva több kimagasló szervező munkájának köszönhetően jöttek létre a Katolikus Ifjómunkások Országos Egyesülete (KIOE), a mindmáig jól ismert Katolikus Agrárifjúsági Legényegyletek

Kovrig Béla (1900–1962) emigrációban, és *Hogy életünk emberibb legyen* (1940) című könyvének címlapja

15 Vö.: STRAUZS Péter: *Quadragesimo anno – a Rerum novarum enciklika továbbgondolása = Rerum Novarum...* I.m. 135–144.

16 PETRÁS Éva: Társadalmi tanítás és szociális kérdés. Az egyház társadalmi tanításának recepciója a katolikus értelmiség körében, 1931–1944. *Egyháztörténeti Szemle*, 2013/2. 3–19.

17 MIHELICS Vid: A korforduló veszedelmei. *Nemzeti Újság*, 1940. augusztus 18. 5.

18 Vö. MIHELICS Vid: *Keresztényszocializmus*. Magyar Szemle Társaság, Bp. 1933.

19 Többek között: VARGA József: *Keresztény szociális mozgalmak Magyarországon. Távlatok*, 1993/12–13. 477–490.; GERGELY Jenő: *A politikai katolicizmus Magyarországon (1890–1950)*. Kossuth, Bp., 1977.; BALOGH Margit: *A keresztényszociális mozgalmak az 1930-as években és a kereszténydemokrácia = Az élő hagyomány. Barankovics István és a magyarországi kereszténydemokrácia öröksége*. szerk. MÉSZÁROS József, Barankovics István Alapítvány–Gondolat, Bp. 2007. 87–125.; BÉKÉS Márton: *Közösség, hagyomány, szolidaritás. A szociálkonzervatív hagyományról. Kommentár*, 2019/4. 144–154., valamint ZACHAR Péter Krisztián: *Gazdasági válságok, társadalmi feszültségek, modern válsázkísérletek Európában a két világháború között*. L'Harmattan, Bp. 2015.

Országos Testülete (KALOT), majd a Katolikus Asszonyok-Lányok Szövetsége (KALÁSZ), a Katolikus Leányok Országos Szövetsége (KLOSZ) és a Dolgozó Leányok (DLO) szervezete. 1937-től elindult az Egyházközségi Munkásszakosztályok (EMSZO), majd 1939-től országos hatáskörrel működött a Magyar Dolgozók Országos Hivatásszervezete (röviden Hivatásszervezet).

E szervezetek vezetésében olyan kimagasló hitszónokok és tudósok vállaltak szerepet, mint Varga László páter, az Egyetemi Ifjak Mária Kongregációjának vezetője és a hivatásrendiség legjelentősebb magyar teoretikusa, Freesz József, a „munkások lelkipásztora”, az EMSZO központi lelkészvezetője, aztán

Meggyesi Sándor, aki a KALOT főtitkárhelyettesi pozíciója mellett a Hivatásszervezet elnöke is volt, továbbá Huszár Károly volt miniszterelnök, az AC szociális szakosztályának elnöke, a már említett Kovrig Béla egyetemi tanár, Közi-Horváth József lelkész, az AC központi titkára, Mihelics Vid szociológus, egyetemi magántanár, Mikos Ferenc törvényszéki bírósági elnök, Tobler János képviselő, a keresztényszocialista szakszervezetek országos elnöke, Vida István, az EMSZO központi titkára, illetve Kerkai Jenő páter és munkatársai. Erre az egyre szélesebb köröket bevonó aktivitásra és reformgondolatra felügyelt a második miniszterelnökségét 1939-ben megkezdő gróf Teleki Pál is, aki számos hivatásrendi gondolkodót vont be a magyar társadalom szervezeti kereteinek megvitatását célzó tanácskozásaiba, mégpedig a Miniszterelnökség Társadalompolitikai Osztályának vezetője, Kovrig Béla irányításával. Teleki meg volt győződve, hogy ez a szellemi mozgalom biztosíthat elég erőt a nemzet számára a nyilas mozgalom térnyerésével és a náci propaganda befolyásával szemben, vagyis hogy „a marxizmus és a nemzeti szocializmus aposztáziájába tévedt munkástömegek visszavezetessenek Krisztushoz és hogy a mostani háború után életformánk keresztény jellege megőriztessék”.²⁰

A Teleki felkérésére az érdekképviseleti reformról folytatott tárgyalások során nyilvánvalóvá vált, hogy a katolikus reformkörök által képviselt új (hivatásrendi) irányzat nem sorol be sem a korporatív megoldást sürgető, olasz vagy osztrák államszervezési mintát propagáló szakértők mögé, főleg nem a nyilaspárti totalitárius megoldást preferálók mögé. Számukra egyértelmű volt, hogy a társadalmi-gazdasági reformok komoly autonómiával rendelkező, alulról építkező szervezetekkel valósíthatók meg, ugyanis mindez nem egyszerűen állami, közigazgatási probléma, hanem komoly társadalmi kérdés.²¹ Ezt a gondolatot vitték tovább a világháború borzalmai közepette is, amikor báró Apor Vilmos győri püspök védnöksége mellett 1943. augusztus 26-án gyűltek össze a hivatásrendi gondolat és a keresztényszociális alternatíva hívei, hogy a háború befejezését követően új államszervezési modellt tudjanak kínálni a magyar politikai közélet számára.²² A jelentőségében csak a szárszói találkozóhoz mérhető titkos győri tanácskozás résztvevői ugyan egyes rész kérdésekben különböző véleményeket fogalmaztak meg, de az ország jövőjéért aggódva egy színes és széles keresztény összefogás megteremtését célozták meg. Alapvetően egy közös jövőkép, az ország

társadalmi-szociális megújítása, a szélsőséges politikai irányítás elkerülése és egy erős keresztény politikai hang megtalálása foglalkoztatta őket. A háborúból kilépő önálló magyar állam politikai, társadalmi és gazdasági kultúrájának a megújítását kívánták elérni – alapvetően a jezsuita ihletettséggel szolidaritás tanítása alapján. A hivatásrendiség képviselőinek körében egyre hangsúlyosabbá vált egy olyan megközelítés, amely – az államforma pontos meghatározása

Varga László SJ (1901–1974) emigrációban, és *Szociális reform és hivatásrendiség* (1941) című könyvének címlapja

20 Esztergomi Prímási Levéltár (a továbbiakban EPL) Püspökkari konferenciák jegyzőkönyvei. 1941. október 8. Idézi: GERGELY Jenő: A Keresztény Demokrata Néppárt előtörténete. *Műhely*, 1984/3. 9.

21 STRAUSZ Péter: Korporáció vagy hivatásrend? Az érdekképviseleti rendszer átalakításának kérdése Európában és Magyarországon 1926–1940. *Múltunk*, 2010/1. 114–121.

22 Lásd erről bővebben: *Útkeresés két korszak határán. A Katolikus Szociális Népmozgalom 75. évfordulójára.* szerk. KLESTENITZ Tibor – Soós Viktor Attila – PETRÁS Éva, Közi Horváth József Népfőiskola, Agyagos-szergény, 2019.

nélkül – az államberendezkedés kiegészítő elemeként, a fennálló parlamentáris politikai rendszert ellensúlyozó társadalmi szerkezetként, a gazdasági kapitalizmus korrektívumaként tekintett a hivatásrendi szervezetekre, és nem kívánta ezek jelenlétét – az európai (osztrák vagy portugál) tapasztalatok után – egy hivatásrendi alkotmánnyal államszervezési elvvé emelni. Mindezt egyértelműen fogalmazta meg Kovrig Béla:

„Társadalmi mozgalomként a magyar katolikusok szervezésével, erkölcsi és szellemi erejük összpontosításával, a katolicizmusban rejlő alkotó lendülettel együttthatók akarunk lenni a háború utáni magyar társadalom kialakításában. A magunk szervezett erejével is elő akarjuk segíteni az erkölcsi törvény és a természeti jog érvényét, az ember személyiségének és munkájának védelmét, a hagyományok, jó szokások megbecsülését, a katolikus nevelő értéket és hagyományokat kifejtő keresztény kultúrpolitikával minden szellemi erő kibontását, a családok életességét és biztonságos megélhetését a szociális igazságosságban belsőleg jól kiegyensúlyozott magyar társadalomban.”²³

Nem kevesebbről volt tehát szó, mint hogy a katolikus hivatásrendiség és a szubszidiaritás oldaláról megújított demokráciakoncepciót mutattak fel a barbarizmus korában.²⁴ Beemelték a politikai gondolkodásba a közjó és a civil társadalom szerepét, valamint rámutattak két új hatalmi ág, a gazdaság és a média jelentőségére is. Ez a magyar hivatásrendi gondolkodók fő sodrát adó, szolidarizmusra és keresztényszociális nézetekre alapozó szerzők teológiai, szociológiai és reálpolitikusi gondolkodásmódját tükrözi, mellyel mind a féktelen liberárius, mind az inherens veszélyt jelentő totalitárius gondolatokkal szemben igyekeztek saját koncepciójukat és a jövő magyar államát megvédeni. Mindvégig a szubszidiaritás, az „organikus demokrácia” és a korrektívumokkal kiegészített magángazdaság pártján álltak, mely magába tudja olvasztani a magasztos cél elérése érdekében a modernizált (hivatás)rendiség koncepcióját. Úgy gondolták, ez az államreform kormányzati támogatással és a társadalom belátásával párosítva sikerre vihető. A keresztényszociális tábor vezetői világosan látták, hogy az Európa-szerte jelentkező totális rendszerek azért tudták megszólítani a modern tömegeket, mert „a liberális rendszerben megoldhatatlan szociális kérdés megoldását ígérik”, a választási helyzet tehát vagy a kiüresedett és sanyarú sorsot jelentő szabadság, vagy a szabadság nélküli totális állam „elviselhető, mert azonos szintre hozott szociális körülményei” között áll fenn.²⁵

Nézetrendszerük szerint éppen ezért kellett más és új megoldási javaslatokat felmutatni, ráadásul éppenséggel a katolikus társadalmi tanítás segítségével lehet a rendezett, ugyanakkor szabad társadalmat megvalósítani. Terveik szerint mindennek eredménye lehetett volna „a lüktető önkormányzati élet, életerős, öntevékeny, szerves társadalom, a hétköznapok szabadságainak sikeres egyeztetése, demokratikus szellem a gazdálkodás világában, a társadalmi vezetőréteg egészséges kiválasztása, rátermett és érdemes gazdasági hierarchia, fejlett foglalkozási hivatástudat és etika, a termelés önfegyelmzése és egységes munkamorál, a gazdasági és szociális politika rugalmas, szakszerűen gyakorlatias, mert a különböző vidékek és foglalkozások sokrétűségével és gazdag tagozódásával számoló megvalósítása, a központosító, merev etatizmus megszüntetése éppen az állam erejének és tekintélyének fejlesztése érdekében.”²⁶ Mindez azonban 1944. március 19. után már csak koncepció és beteljesülhetetlen terv maradt. Előbb a megszálló német, majd a megszálló szovjet csapatok és csatlósai indítottak kíméletlen támadást a keresztény humanista alternatíva hirdetői ellen.

a hivatásrendiség megújította a demokrácia koncepcióját

23 KOVRIG: *I.m.* 6–7.

24 Vö.: FRENÓ Zoltán: Keresztényszocializmus – hivatásrendiség – kereszténydemokrácia. A keresztény társadalomelmélet Mihelics Vid életművében = *Az élő hagyomány. Barankovics István és a magyarországi kereszténydemokrácia öröksége.* szerk. MÉSZÁROS József, Barankovics István Alapítvány–Gondolat, Bp. 2007. 65–86.

25 MIHELICS Vid: Keresztény humanisták. *Nemzeti Újság*, 1940. november 22. 5.

26 KOVRIG: *I.m.* 21.

Vasárnap Budapesten is megkezdte hódító útját a Hivatásszervezet

Az a mozgalom, amely a múlt évben a fővárosi katolikus egyházközségekben a munkásságnak korcsosítása és nemzeti alapú mozgásszerűvé válását követően megindult az emelvények elmozdítására.

Ugyanakkor a fejlődés újabb fokához érkezett. A Szegeden már két év óta nagy eszménnyel működő mintára Budapestre is elindították a hivatásszervezeti mozgalmat. A cél először érdekekben szervezatos gyűlések tartásának a fővárosban és környékén és az ottani gyűlést vasárnapi rendeltetésű magdolnavárosi EMSzO Szent László-suli kulturálisában, mintegy 2000 munkás részvételével, EMSzO-cserekek és a mozgalom jelmondatát hirdető toborzók díszítették a hatalmas tornert. Az előzői ünnepség felett

a mozgalom új jelvénye: az egymásba fonódó három kalapács, amely az ipari munkásság, az intellektus és a föld népének összefogását jelképezi.

A Magyar Hívesekör elmondása és az EMSzO-himnusz elneklése után Sinkó Lajos nyitotta meg a gyűlést.

Ebben az országban — mondotta — feltűntek és letűntek mozgalmak, jöttek és mentek vezérek és politikuskok, de a magyar dolgozók sorsa sohasem jutott túl a félmeződésen.

Mi teljes megoldást akarunk: Itt, nemett, a keresztény, a szociális Nagy-magyarországot. E cél elérésére minden beszélgetés dolgozóit a szociális igazság szelvénye alá állítom.

Ezokra a szavakra felhangzott az országgyűlés híres kiáltása: Hivatásszervezet!... Hivatásszervezet!... Hivatásszervezet!

Az ovábbiakban hangoztatta a szónok, hogy nem diszparitásokkal és államkalkulációkkal akarunk mozogni, hanem a törvényes úton.

53 munkás-szakszövetség a fővárosban!

A következő szónok, Cseregi István a javak felszámolás elmozdított elmozdította. Aláfestvőt az ugynevezett magyarokdók állt.

Az ipari történelmi osztály azok képviselői — jelentette ki általános helyeslés közén — akik fogadják, hogy munkásszervezetünk jöjjön fel az országba. Az ő kezük képezi fel a nemzeti októberét, mert munkájuk nyomán épült fel a mai

Magyarország. A gyárakban főmunkásokat és drága szövetkezt szűnek, de a munkások rongyos ruhájuk dolgoznak a gépnek mellett. A Danakoron sokkal több ma már a kő, mint a zsemle.

Amíg a kutyákat előtérbe helyezzük az családdal szemben, addig nem lehet biztosítani a nemzet jövőjét.

Ismerlettel ezután a szónok az EMSzO eddigi szervezkedéseinek arányait. A fővárosban már 53 munkás-szakszövetség működik, az ország felvidéki visszacsatolásával 25 szervezeti egységgel. Agitátorközvetítő tanfolyamukon 290 agitátort képeztek ki és kiadományok sok ezer példányban forgatnak közösen tananyagot, hogy mozgalmuk teljesen független. A magyar munkásság becsületet nem eladó semmiféle pénzért. Politikailag és fegyveresen is nem esatlakoznak semmiféle politikához és pártához. Ott lesznek azonban mindenütt, ahol harcok és dolgozni kell a munkássággért.

Független országot akarunk

Független országot akarunk — mondotta Fressz József — Ennek a nemzetnek csak akkor lesz jövője, ha mindentől és mindenkitől független. Szükség van a szabadságra és a tehetség ésszámhangjára. Hirdetjük: mindenkinek joga van a szabadságra, amelynek határa csak az lehet, ha beletűnik a nemzet közösségének érdekeibe. Programunk: a családért.

A családi bér ne legyen aránytalan, hanem az a többi, amelyből a munkásember gyermekeit nevelni tudja.

Ez kell állítani a kiegyensúlyozott családokat, hogy minden család dolgozó megkapja a családi bért.

A zsidókérdéssel kapcsolatban hangoztatta, hogy ezt nem engedjük elkomni, viszont nem szabad elfeledni, hogy sokan a magyar nemzet ellen nem vehetett volna, ha kevesebbet nem segítünk nekik.

Követelék az ügyek pótlás kiépítésére és megbüntetését. Majd bejelentette, hogy mozgalomuk célja hivatásrendi gazdaság létrehozása.

Nem hivatásrendi államot akarunk, mert ez a magyar alkotmány kereteibe nem illeszthető bele, hanem hivatásrendi gazdaságot.

A nagygyűlés utolsó szónoka Fida István volt, aki az egybegyűlések teljes tapsa közben jelentette be, hogy

ezzel a gyűléssel Budapest és országában is megindult a két évvel ezelőtt Szegeden szajzolt

Fressz József mondott ezt követően nagy beszédet. Arra mutatott rá, hogy

a gazdasági válság gyökere az erkéleti válság. A javak elosztásában nem érvényesül az igazság és a közösség érdeke hittebe szorult egyesek érdekeivel szemben. Sokan azt kérlelik tőlük: forradalmat akarunk-e? Ezeknek azt válaszolt: Nást sem teszünk, mint a szomorú forradalom hibáit ismételnék elintetni. Szükség van azonban egy erkéleti forradalomra, hogy ez a nemzet önmagában újuljon meg. Ezen a földön új magyar életnek kell fakadnia. Itt nem elég a szociálpolitikai, hanem az erkéleti válságot is reformokra van szükség.

Ha egy nadrágon száz lyuk van, arra nem száz főtől kell tenni, hanem új nadrágot venni. Alapjában új rendszerre van szükség, amely a munka érdekei és szempontjai szerint igazodik.

hantott a hivatásrendi mozgalom. Nem lehetik ugyanis feltételek, hogy a börtönben a termelt értékek csak egyfajta késsé a munka, a textiliparban egykiloelődés, a vegyi iparban egytizenötödörös, a papíriparban ugyanezest egykilencelődés, az élelmiszer iparban pedig egyhatszázotól kezdődés.

A hivatásszervezet nemcsak a munkásságot, hanem az egész dolgozó nemzetet meg akarja menteni a szervezett.

Utali a szegedi Hivatásszervezet két éves munkájának eredményéről. Híszonnihi beismarat vezettek, ez alatt az idő alatt az idek elmozdított pengő bérnévelést viták ki a munkásság szavára.

A Hivatásszervezet napilapja: az Új Nemzedék!

Elméi érvelt tört ki a felháborodás a nagygyűlés részvevőiből, amikor közölte a szónok, milyen munkásszert dolgozókat, embereket, a szociális eukorjgyárban és a gyűri Kőestlin-gyárban.

Mi nem is munka és a tőke egyenrangúságát hirdetjük — folytatta — hanem a munka földnyát. Letörjük a szociális igazságtalanságot. Sohasem fogunk talákozást fátaszanti, követeljük azonban, hogy a munkaadó bizonyítsa be, hogy nem tud fizetni. Örménel jelenlétében hogy.

a hivatásszervezeti mozgalomnak napilapja is van: az Új Nemzedék teljes egészében meltenk állt.

Sajtóbeszámoló a Hivatásszervezetről: *Új Nemzedék*, 1939. március 7. 3. oldal és *Szegedi Új Nemzedék*, 1939. május 10. 4. oldal

KERESZTÉNY MUNKÁSMOZGALOM

Harmincezer tőzege a Hivatásszervezet budapesti országos nagygyűlésén

Óriási sikert és lelkes ünneplést aratott a Szegedi Hivatásszervezet hivatásjelvényeinek felvonulása

Hetek óta lázasan készült a Hivatásszervezet fővárosi országos nagygyűlésére. A Szegedi Hivatásszervezet — Magyarországon az első Hivatásszervezet — igyekezett kiteni magáért. Hívás szakmának jelvényét készítették el és 500 főnyi gárdával vonult fel a vasárnapi felvonással Budapestre. A szegediket a nyugati pályaudvaron a budapesti Hivatásszervezet 200 főnyi kétkingés élcsapata ünnepélyesen fogadta. Fressz József, az EMSzO vezetője, lelkes beszédben üdvözölte a szegedi munkásokat, mint a Hivatásszervezet első harcosait.

Kopasz József szegedi vasmunkás köszönte meg az ünnepélyes fogadtatást és a budapesti munkások meleg szavait.

A nagygyűlésre délután fél 4 órakor kezdtek gyülekezni a munkástömegek a Tattersál óriási helyiségében és udvarán. Fél 5 órakor már teljesen megtöltötték a hatalmas csarnokot és kezdték vette a nagygyűlés, amelyen a szegediek külön előkelő helyet biztosítottak az emelvényen és a csarnok előtérében. Kétezzer kétkingés EMSzO rendező tartotta fenn a rendet.

Radzik Károly műszerész munkás nyitotta meg a nagygyűlést és fejelemre, öntudatos magatartásra buzdította a tömeget.

Varga Sándor textilmunkás lelkes szavakkal hangoztatta, hogy a Hivatásszervezet azért gyülekezett össze az ország minden részéből, hogy erőt merítsen és kezét szorítson egymással. A Hivatásszervezet hatalmas tömege váltavet együtt küzd a kartellek, letérésén, a mamutbirtokok megkésebbítésén, az uszások kiirtásán, a Szent Istvánok, Szent Lászlók, Hunyadiak, Rákócziak és Prohászok szemellenében.

Mogyorósi András textilmunkás 10,000 szegedi munkás üdvözlését tolmácsolta. Ismertette a szegedi Hivatásszervezet munkásságát, amellyel már a 40-ik kollektív bérszereződést harcolta ki. Beszédében hangoztatta, hogy aki beszélget munkát akar, Fresszen beszéltesse bért, aki pedig beszéltesse bért akar, adjon beszéltes munkát. A beszéd alatt a nagygyűlés ismét lelkesen ünneplte a szegedi Hivatásszervezetet.

Utána P. Varga László mondott beszédet. Beszé-

dében a nemzet üzsorásait ítélte el, akik nem hajlandók közösséget vállalni a szegény néposztállyal, ezek ellen nincs más védekezés, mint az új magyar rendi alkotmány és az összefogása a dolgozók tömegének. Mi már megtanultuk, hogy a nemzet nem a tőke, hanem a dolgozó munkája képes fennmaradni. Követeli az új magyar rendi alkotmányt, amelyet a törvényhozásban keresztül alkotmányos harcban akar keresztülni. Beszede további során követte a munkások felállítását; mint a magyar munkáskérdések és sérlecek orvoslásának alapjait.

A következő felszólaló Halasi Erzsébet szövömunkásnő volt, aki a Dolgozó Lányok csatlakozását jelentette be. Beszédében a családi munkabér bevezetését sürgette, hogy megvalósulhasson az a gondolat: vissza a nő a családi életbe.

Máton József a KALOT ifjak üdvözletét tolmácsolta.

Hermann János főorvos, egyetemi m. tanár az értelmiségi dolgozók csatlakozását jelentette be a hivatásszervezeti mozgalomhoz.

P. Fressz József beszéde a nagygyűlés szénázója volt. A budapesti Hivatásszervezet munkásságáról szánt be. Ő is követelte a munkások felállítását, az anyaság fokozottabb védelmét, a családbér helyesebb megoldását, a II. zsidótörvény helyesbítését.

Nem elég a zsidók ellen törvényeket hozni, hanem törvényeket kell hozni az átkereszt-

nyek ellen is. Az iránymutatást a gazdasági életben ne csak a zsidók kezéből vegyék ki, hanem az átkeresztényekből is, mert ezek épígy tönkre teszik az országot. Ezen kikelt azok ellen, akik a munkásság elnyomására és az új szociális eszmék elgáncolására töreksznek.

Az utolsó felszólaló Vida István volt, aki lendületese beszédben azt hangoztatta, hogy az új rendszer megépítésére új emberekre van szükség. Új választások előtt állunk, lelkesimertelenség és hazafeladás (tehát parancsban tilos) olyan pártokra szavazni, amelyek a haza és a kereszténység ellen po-

TANULSÁGOK KORUNK TÁRSADALMA SZÁMÁRA

Napjainkban a száz évvel ezelőttihez rendkívül hasonló folyamatoknak lehetünk szemtanúi. A globális kihívások közepette az egyik legnagyobb kérdés, hogy szükséges-e még egyáltalán és ha igen, akkor milyen államszervezet a társadalmi együttélés keretéként. A liberalizmus túlhajszolt formáiban a globális progresszió a hagyományos államszervezeti formák feloldásában érdekelt, a totális individualizmus és a globális tőkeuralom kiteljesítéséért küzd, és ehhez minden tradicionális közösség felbomlasztását igyekszik előmozdítani. A korábban vizionált osztályharc mára a progresszió kultúrharcává változott, a korábbi élcsapatszerepet egyes nemkormányzati szervezetek, nyomásgyakorló csoportok vették át, akik a média révén a narratíva meghatározásában is élen járnak. A nyugat-európai társadalmak esetében immár jól láthatóan sikerült is a polgári társadalom hídfőállásait lebontani/megszállni, és a relativizmus diktatúrájának kulturális hegemoniáját előkészíteni. Ezek a folyamatok hazánkban is egyértelműen érzékelhetőek, különösen azáltal, hogy a konzervatív tábor a perifériáról a hatalom centrumába került, és megroppantotta a liberális hegemoniatörekvéseket. Ebben a küzdelemben jelenthet támaszt a hivatásrendi gondolkodók társadalomszervezési elveinek felelevenítése. Amennyiben egy kulturálisan önazonos közösség saját nemzetállami működésének megóvását

Mihelics Vid: Az új rendiség eszméje

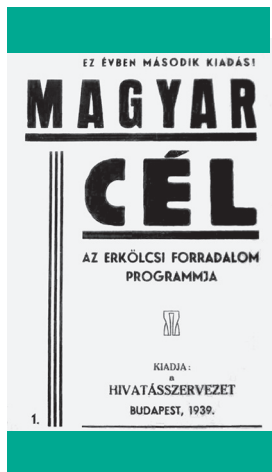
A rendiség gondolata, amely bámulatos gyorsasággal hódít nemcsak a tudományos, hanem a politikai világban is, nem új, sőt paradoxonszerűen azt is mondhatjuk, hogy a mai „új” rendiség sem az. Már a múlt század első felében felvetették azok a romantikus bölcselek, akik rohamot kezdtek a liberalizmus ellen. Bár később rajongásukat, amely miatt meglehetősen kritikátlanul szemlélték a középkort, felváltotta a szociálpolitikai irány, az az alapvető gondolatuk, hogy a természetellenes osztálytagozódást meg kell szüntetni s helyébe megint a hivatásrendi tagozódást kell ültetni, továbbra is megmaradt, mint szociális reformkövetelés. Vonatkozik ez elsősorban a nagy katolikus szociálpolitikusokra, akik törhetetlenül tanították a társadalom korporatív megszervezésének szükségességét. De magának a rendi államnak eszméje is messze visszanyúlik a világháború előtti.

Az igazság az, hogy amint a gazdasági liberalizmus a 19. század ötvenes éve körül elérte tetőpontját, a vele kapcsolatos szörnyű szociális hátrányok miatt mindjárt megmozdultak ellene. Megindult s egyre erősebben fejlődött a szociálpolitika, amelynél a mi szempontunkból itt az a fontos, hogy a szabad, előtte szervezetlen gazdasági formák megkötésével járt. Nem csupán segített a gyengébb rétegeken, hanem megkötéseket épített be a kapitalizmus szabad és szabályozhatatlan gazdálkodásába. Amikor a munkaidőről intézkedett, szociális biztosításokat létesített, vagy megszabott védőberendezésekre kényszerítette a vállalkozókat, mindenkor a gazdasági szabadság elvével szállt szembe és organizációt hozott. Persze nem átfogó egységes és tervszerű organizációt, hanem csak ott szervezett, ahol az individualisztikus szabadság leginkább elfajult.

A középkori rendiségben, mint Wilhelm Schwer érdekesen kimutatja, kétségkívül megtaláljuk a hivatásrendi alakulatokat, de valójában még ezek is uralmi természetűek. A céhek társadalmi rendezőfunkciót végeztek, de egyben hatalmi szervek is voltak, amelyek a nemességgel szemben pozíciót biztosítottak a városi polgárságnak. Ami a mai új rendiséget összeköti a középkorral, az nem is külsőségekből áll, hanem a társadalomszemlélet azonosságában rejlik. Az individualizmussal szemben megint az organicizmus nyomult előre. Már Rodbertus megjósolta a múlt század derekán, hogy az inorganikus kor után, amely nem tűr közösségi kötelekeket, megint útban vagyunk újabb organikus korszak felé, amelyben az egyéneket erkölcsi, szellemi és politikai együttműködésre összefogja a közösség.

Így próbáltuk levezetni a kapitalizmus gazdasági rendszerének és a liberalizmus politikai rendszerének bukása nyomán a rendiség eszméjét. Annak ellenére tehát, hogy a korporáció és a rendiség kifejezések hallatára önkéntelenül felrémlik előttünk a középkor céhrendszere és a középkor néhány politikai rendje, könnyű belátnunk, hogy a mai korporációnak és új rendiségnek külsőleg nincs valami sok köze ezekhez a középkori képletekhez. A középkori „rend” vagy státus a társadalomnak különböző jogképességgel felruházott életkorokra való tagozódását jelentette, amelybe a születés juttatta be az embert, míg ma rendelkezünk hivatási szervezeteket értünk, amelyek bizonyos szellemi szolgáltatáson vagy gazdasági termelésen kívül arra is felhasználhatók, hogy az egyének csakis rajtuk keresztül – ki-ki a maga értelmességének megfelelő mértékben – vehessenek részt az államügyek intézésében.

Magyar Kultúra, 1934. 16. szám, 94. és 97. oldal

Az 1939–44 között működő Magyar Dolgozók Országos Hivatásszervezetének jelvénye és programja, a Varga László SJ által írott *Magyar cél* (1939)

keresztény társadalmi alternatíva

óhajtja, saját kulturális alapértékeinek megőrzését szeretné elérni, akkor támaszkodhat azokra az alapvető elvekre, amelyek az organikus társadalom gondolatából és a keresztény társadalmi tanításból hagyományozódtak napjainkra.

Amennyiben a keresztényszociális gondolkodók hagyatékából indulunk ki, úgy egy háromszereplős rendszerben a jól kiépült emberközpontú közgazgatás és a közjót szolgáló gazdaság mellett erős társadalmi kohézióra van szükség, amely a társadalomszervezés tradícióival alkothatja a modern állam immunrendszerét. A progresszív követelések keresztttüzében éppen a tradicionális közösségek révén valósulhat meg a magyar alkotmányos hagyományokba illeszkedő modern demokratikus államrend áthagyományozása. A magyar konzervativizmus a 20. században is fel tud mutatni számos olyan kiemelkedő elméletalkotót, akik a keresztény humanista tradíció keretében mintákat tudnak adni az elidegenedéssel, a fejüket felütő barbár tendenciákkal és a mindent elborító relativizmus tombolásával szemben. Ahogy a keresztényszociális gondolkodók is látták, ehhez elengedhetetlen a kulturális hídfőállások megerősítése, a megfelelő sajtóapostoli munka, a *mainstream* narratívájával szemben fellépő alternatív értelmezési paradigmák minél szélesebb körben való megjelenítése. Ehhez napjainkban is a hitre alapozva, a közösségi szint megerősítésével lehet megfelelő társadalmi-politikai eszközöket létrehozni, amelyek képesek a válság kezelésére és a megújulás megvalósítására. Amint Maritain fogalmazott:

„A világ politikai élete és civilizációnk válságának megoldása szempontjából alapvetően fontos annak leszögezése, hogy nem a kereszténység függ a demokráciától, s a keresztény hit nem kötelezi minden egyes hívőjét arra, hogy demokrata legyen; ellenkezően: a demokrácia függ a kereszténységtől, s a demokratikus áramlat úgy jelentkezett az emberiség történelmében, mint az evangéliumi ihletés e világi megnyilatkozása. A kereszténységről ebben a vonatkozásban nem mint hitvallásról s az üdvösségre vezető útról van szó, hanem mint a népek társadalmi és politikai életének kovászáról s mint az emberiség e világi reményének letéteményezéséről; nem mint az isteni igazságnak az Egyház által őrzött és terjesztett kincséről, hanem mint a világban munkálkodó történelmi erőről.”²⁷

A relativizmus diktatúrájával szemben az egyetlen valós alternatívát a keresztény társadalmi tanítás perszonalizmusa jelentheti, vagyis hogy az individualista és a totalitárius tanítással szemben az ember teremtettségéből fakadó személyi méltósága a döntő tényező. Csak ez a keresztény humanizmus tudja fenntartani az ember transzcendensre való nyitottságát és ezáltal a másokkal való együttműködést az elsődleges közösségekben. Ez jelenti, hogy az emberek számára az egyéni méltóság mellett fontos a társadalmi rend és a közjó, mivel ezek segítetik eszközként saját személyes, nem e világra irányuló céljainak elérését. Ebből

fakad a szolidaritás elve, vagyis hogy az egyének csak másokkal együtt vannak jelen a társadalmi-gazdasági folyamatokban, és ezáltal a felelősségen is osztoznak. A gazdaságban a vagyonnak a személyes oldalán túl van egy szociális oldala is, ahogy ezt Heinrich Pesch nyomán a magyar hivatásrendi gondolkodók is hirdették. Ez a szociális oldal pedig a kisközösségek révén tud megnyilvánulni és valós támaszt jelenteni. A vagyon soha nem cél, hanem eszköz az emberi közösségek kiteljesedésére. Ettől

elválaszthatatlan a szubszidiaritás elve, vagyis az egyének és kis csoportok önrendelkezése olyan ügyekben, melyeket hatékonyabban tudnak ellátni, mint a közösség egésze. Eme elvek alapján szerveződő érdekek összehangolása vezet el a közjó elvéhez, vagyis hogy az állam partner a társadalmi csoportok fejlődésében, és hogy ennek segítségével a partikuláris érdekek háttérbe szoríthatók a közösség egészének érdekében. E négy alapelv figyelembevételével építhető olyan államstruktúra, mely képes ellenállni a kulturális forradalom progresszív hódításának. ■

27 Jacques MARITAIN: Kereszténység és demokrácia. ford. RÓNAY György, *Vigília*, 1947/1. 9.